

2. Μέσο κυκλοφορίας :

α) Η μεταμόρφωση των εμπορευμάτων

Η λέξη μεταμόρφωση επιλέχθηκε από τον Μαρξ, πιθανώς λόγω της έντονης επιρροής που είχε πάνω του ο ποιητής Οβίδιος, συγγραφέας του ποιήματος “Μεταμόρφωση”.

Η επιρροή του, από το ποίημα φαίνεται και σε προηγούμενη ενότητα: *“Το λιγότερο ευγενές μέταλλο εκτοπίζεται από το ευγενέστερο, από τη λειτουργία του ως μέτρο αξίας”*(σελ78).

Χρησιμοποιεί βέβαια μία αντεστραμμένη πορεία από αυτή της “Χρονολογίας των ποιητών” που συναντάμε στο ποίημα (Εκεί περνάμε από την ειδυλλιακή Χρυσή εποχή, σε άλλες εποχές μέχρι την σημερινή εποχή του Σιδήρου, την πιο υποβαθμισμένη).

Ο Μαρξ ξεκινάει την εισαγωγή του σε αυτό το υποκεφάλαιο, τονίζοντας ότι όπως έχουμε συναντήσει *“η διαδικασία ανταλλαγής των εμπορευμάτων περιλαμβάνει αντιφατικές και αλληλοαποκλειόμενες σχέσεις”*.

Σε ποιες αντιφάσεις αναφέρεται εδώ; Όπως αναλύθηκε στο 2ο κεφάλαιο (Διαδικασία της ανταλλαγής), οι εμπορευματοκάτοχοι προσέρχονται στην διαδικασία της ανταλλαγής με αντιφατικούς όρους. Σχηματικά:

- Ανταλλαγή: **ατομική** διαδικασία αλλά και **κοινωνική**
- Αξία εμπορευμάτων: **χρηστική** και **ανταλλακτική**
- Εργασία: **ιδιωτική** και **αφηρημένη** εργασία

Ο Χάρβευ μας θυμίζει, ότι γι’ αυτές τις αλληλοδιαπλεκόμενες αντιφατικές σχέσεις μας έχει κάνει τιζάρισμα ο Μαρξ, νωρίτερα. Με μία ανάγνωση στο υποκεφάλαιο που αναλύονται οι σχετικές αξιακές μορφές και μορφές ισοδυνάμου, αναγνωρίζονται τρεις ιδιαιτερότητες του χρηματικού εμπορεύματος.

- 1) “Η χρηστική αξία γίνεται η μορφή του αντιθέτου της, της αξίας”(σελ 38)
- 2) “...η συγκεκριμένη εργασία γίνεται μορφή εμφάνισης του αντιθέτου της, της αφηρημένης ανθρώπινης εργασίας” (σελ 40)
- 3) Η ιδιωτική εργασία, είναι ταυτόχρονα και εργασία με άμεση κοινωνική μορφή (σελ 40)
- 4) Η συγκεκριμένη υποενότητα, προσπαθεί να δώσει την απάντηση γι’ αυτές τις αντιθέσεις, μέσω της σύνδεσης των εμπορευμάτων με το χρήμα.

Οι αντιφάσεις δεν επιλύονται ποτέ πλήρως, αλλά υπάρχουν μέσα σε μία μορφή εντός της οποίας μπορούν να κινηθούν. Η ανάπτυξη του εμπορεύματος (κοινωνική, όχι διανοητική), δημιουργεί αυτή τη μορφή. Οι αντιφάσεις ξεδιπλώνονται δηλαδή, εντός ενός αέναου συστήματος κίνησης όπως αυτό της έλλειψης ή σε μία μεγαλύτερη κλίμακα.

“Η έλλειψη είναι μια από τις μορφές κίνησης στην οποία η αντίφαση αυτή πραγματοποιείται και ταυτόχρονα λύνεται.”

Στην συνέχεια ο Μαρξ αναφέρεται στον κοινωνικό μεταβολισμό που αναδύεται κατά την ανταλλαγή προϊόντων, εκεί όπου υπάρχει κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας. Δεν είναι η πρώτη φορά που μιλάει για μεταβολισμό στο κεφάλαιο, αλλά το βλέπουμε όταν αναφέρεται στην ωφέλιμη εργασία ως όρο της ανθρώπινης ύπαρξης, καθώς μεσολαβεί στον μεταβολισμό μεταξύ ανθρώπου και φύσης, ανεξάρτητα από την εκάστοτε κοινωνική μορφή.

Τα εμπορεύματα κινούνται στην σφαίρα της ανταλλαγής και εμείς θέλουμε να εστιάσουμε στην **μορφή** που παίρνουν κατά την διαδικασία αυτή.

Η μορφική μεταβολή δεν μπορεί να εξεταστεί με αμιγώς υλικούς όρους, δηλαδή παραλείποντας ότι το χρήμα (στη διαδικασία της ανταλλαγής) δεν είναι απλά ένα εμπόρευμα, αλλά μέτρο αξίας.

Για να γίνει ομαλά η εισαγωγή μας στην μεταμόρφωση των εμπορευμάτων λοιπόν, είναι αναγκαίο να πάμε πίσω, στην ανταλλακτική διαδικασία. Εκεί που συμβαίνει ο αναδιπλασιασμός του εμπορεύματος σε εμπόρευμα-χρηστική αξία και χρήμα-αξία. Σε αυτή την αντίθεση “*η ενότητα διαφορών παρασταίνεται αντεστραμμένη σε καθέναν από τους δύο πόλους και με αυτόν τον τρόπο παρασταίνει ταυτόχρονα την αμοιβαία σχέση τους*”.

Εμπόρευμα: Η αξιακή υπόσταση (αξία) του είναι ιδεατή ενώ η χρηστική του αξία πραγματική.

Χρυσός: Η αξία του ισχυεί μόνο ως υλοποίηση της (χρήμα)- ανταλλακτική αξία ενώ η χρηστική του αξία είναι ιδεατή- στη σειρά σχετικών αξιακών εκφράσεων που αναφέρονται τα υπόλοιπα εμπορεύματα

Στην συνέχεια ο Κάρολος χρησιμοποιεί το παράδειγμα του υφαντουργού για να περάσει από την ανταλλακτική διαδικασία στην διαδικασία πώλησης-αγοράς των εμπορευμάτων :

20 πήχεις λινού υφάσματος → 2 στερλίνες λίρες → Βίβλος

Η μη χρηστική αξία (λινό) εκποιείται σε χρήμα και στη συνέχεια επανεκποιείται έναντι σε χρηστική αξία (Βίβλος).

Παρατηρούμε εδώ ότι αναφέρεται στην μορφή και την σχέση εμπορεύματος και χρήματος αλλά και στην δράση του εμπορευματοκατόχου.

“Η ανταλλακτική διαδικασία του εμπορεύματος συντελείται λοιπόν σε αντίθετες και αλληλοσυμπληρώνομενες μεταμορφώσεις -μεταμόρφωση του εμπορεύματος σε χρήμα και επαναμεταμόρφωση από χρήμα σε εμπόρευμα.”

Εμπόρευμα- Χρήμα- Εμπόρευμα

Ε-Χ: Πώληση ή 1η μεταμόρφωση του εμπορεύματος:

Αφού έχουμε ξεπεράσει τις δυσκολίες της ανταλλαγής , τώρα αντιμετωπίζουμε τις δυσκολίες που συναντάει κάθε εμπορευματοκάτοχος όταν επιθυμεί να μεταμορφώσει το εμπόρευμά του σε χρήμα. Αυτές οι δυσκολίες είναι και ποιοτικές και ποσοτικές.

- Η ποιοτική πρόκληση συνιστάται στην επιβεβαίωση της αξίας: Η αξία πηδώντας από το εμπορευματικό σώμα στο σώμα του χρυσού κάνει ένα “άλμα θανάτου”. Η πτώση στον γκρεμό ωστόσο, δεν απειλεί το εμπόρευμα αλλά τον εμπορευματοκάτοχο, ο οποίος πρέπει να εξασφαλίσει ότι οι πολύπλευρες ανάγκες του θα καλυφθούν, μέσω της ανταλλαγής ενός προϊόντος κοινωνικά ισχύουσας μεν, μονοδιάστατης δε εργασίας. Όμως ο κοινωνικός καταμερισμός της εργασίας, δεν αφήνει τα πράγματα στα χέρια του εμπορευματοκατόχου.

“Το προϊόν ικανοποιεί σήμερα μια κοινωνική ανάγκη”

Σε αυτό το σημείο συμβαίνει η απόσπαση της ιδιαίτερης εργασιακής ασχολίας του εμπορευματοκατόχου από την μοίρα του εμπορεύματος. Όπως αναφέρει ο Μαρξ η κοινωνική ανάγκη με τα όρια που φέρει καθορίζει, αν θα γίνει ανάρπαστο και θα έλξει το χρυσό, ή αν θα *“είναι πλεονασματικό, περιττό και συνεπώς άχρηστο”*.

- Η ποσοτική πρόκληση: Ακόμη και αν πωληθεί το προϊόν, η τιμή στην οποία θα συμβεί αυτό, όπως αναμένουμε, θα καθορίζεται από τον αναγκαίο χρόνο εργασίας. Αυτός ο χρόνος εξαρτάται από τις συνθήκες της διαδικασίας παραγωγής. Οι όροι της παραγωγής όμως δεν είναι αμετάβλητοι. Οποιαδήποτε αλλαγή μπορεί να οδηγήσει σε μεταβολή του κοινωνικά αναγκαίου χρόνου. Έτσι όταν φτάνει στην αγορά μεγάλη ποσότητα ενός εμπορεύματος, αυτό δεν μπορεί να απορροφηθεί και η συνολική ποσότητα του αντανακλά περιττά ξοδεμένο εργάσιμο χρόνο. Κάθε εμπορευματοκάτοχος υλοποιεί απλά ένα τμήμα του κοινωνικά αναγκαίου εργάσιμου χρόνου για κάθε ατομικό προϊόν (υποπολλαπλάσιο του συνόλου), άρα θα έχει ξοδέψει και αυτός περισσότερο χρόνο. Επομένως σε αυτήν την περίπτωση, το προϊόν του θα έχει χαμηλότερη τιμή από την αναμενόμενη.

Ο Χάινριχ σχολιάζει στα παραπάνω, ότι και ο ποιοτικός και ο ποσοτικός προσδιορισμός δεν εξαρτώνται από την ιδιωτική εργασία (ατομική διαδικασία παραγωγής), αλλά η αξία του εμπορεύματος ορίζεται από την διαδικασία παραγωγής **και** την συσχέτιση του εμπορεύματος με όλα τα υπόλοιπα εμπορεύματα που συμβαίνει κατά την ανταλλακτική διαδικασία.

Βλέπουμε σε αυτό το σημείο ότι ο Μαρξ προσεγγίζει για πρώτη φορά τις σχέσεις της αγοράς και της ζήτησης.

“Ο καταμερισμός της εργασίας μετατρέπει το εργασιακό προϊόν σε εμπόρευμα και καθιστά με αυτό τον τρόπο αναγκαία τη μεταμόρφωση του σε χρήμα. Παράλληλα εξαρτά από την τύχη την επίτευξη αυτής της μετουσίωσης”.

Η λέξη “μετουσίωση” εμφανίζεται ξανά μετά από λίγες σελίδες μπροστά μας, θυμίζοντας τις “θεολογικές ιδιοτροπίες” του εμπορεύματος, που συναντήσαμε στον φетиχιστικό χαρακτήρα του.

- Το εμπόρευμα ανταλλάσσεται με την γενική αξιακή μορφή του
- Ο χρυσός ανταλλάσσεται με την ιδιαίτερη μορφή της χρηστικής αξίας του

Συναντάμε λοιπόν, την αλλοτρίωση της πρωταρχικής εμπορευματικής μορφής, όταν η χρηστική αξία έλξει πραγματικά τον χρυσό. Εκεί έχουμε όπως μας λέει ο Μαρξ :

“πραγματοποίηση της τιμής ή της μονο ιδεατής αξιακής μορφής και ταυτόχρονα πραγματοποίηση της μόνο ιδεατής χρηστικής αξίας του χρήματος.”

(Άλλη μια πρώτη αναφορά που υπάρχει σε αυτήν την υποενότητα είναι στον όρο “πραγματοποίηση της τιμής”)

Έχουμε μεταμόρφωση του εμπορεύματος σε χρήμα (Πώληση) και η οποία είναι ταυτόχρονα μεταμόρφωση του χρήματος σε εμπόρευμα (Αγορά).

Άρα $E-X = X-E$

Οι εμπορευματοκάτοχοι ιδιωτοποιούνται το προϊόν ξένης εργασίας μόνο εφόσον αποξενώνονται από το δικό τους. Άρα ένας εμπορευματοκάτοχος στέκεται απέναντι στον

άλλο ως χρηματοκάτοχος, είτε έχει χρυσό πάνω του, είτε προϊόν που έχει απεκδυθεί της χρηστικής του αξίας.

Ο Μαρξ περιγράφει την είσοδο του χρυσού στην αγορά των εμπορευμάτων. Αυτό συμβαίνει στην πηγή παραγωγής του, όπου λειτουργεί ως εμπόρευμα, καθώς μπορεί να ανταλλαχθεί με άλλο προϊόν ίδιας αξίας. Από την στιγμή που ανταλλαχθεί όμως εκδιπλώνεται η διττή λειτουργία του ως χρήμα: παρασταίνει διαρκώς τις πραγματοποιημένες εμπορευματικές τιμές καθώς είναι αξιακό μέτρο. Ταυτόχρονα αυτό το σημείο περιγράφει τον τρόπο απόκτησης χρήματος, δηλαδή είτε άμεσα κατά την διαδικασία παραγωγής του χρυσού είτε συνηθέστερα με την διαδικασία E-X (μεταμόρφωση του εμπορεύματος σε χρυσό). Με αυτή τη διαδικασία *“ο χρυσός στο χέρι του εμπορευματοκατόχου αποτελεί την αλλοτριωμένη μορφή του εκποιημένου εμπορεύματος .”*

Εφόσον το χρήμα αποτελεί αναπαράσταση της αξιακής μορφής όλων των εμπορευμάτων και εφόσον εκποιούνται προς αυτό ,το χρήμα αποτελεί την αλλοτριωμένη μορφή τους και ακριβώς γι 'αυτό δεν αποκαλύπτει ποτέ ποιο συγκεκριμένο εμπόρευμα εκφράζεται σε αυτό. Είναι η πραγματικά αλλοτριωμένη μορφή των εμπορευμάτων, στην οποία φαίνεται μόνο αδιαφοροποίητη ανθρώπινη εργασία.

Όπως λέει και ο Μαρξ *“..το χρήμα μπορεί να είναι κοπρία , αλλά η κοπρία δεν είναι χρήμα.”*

- Η πώληση ενός εμπορεύματος ξεκινά μια κίνηση που τελειώνει με την αντίθετη της, την αγορά ενός άλλου
- Η αγορά ενός εμπορεύματος περατώνει μια κίνηση που ξεκίνησε με το αντίθετο της την αγορά ενός άλλου

(Λινό -> Χρήμα -> Βίβλος

Σιτάρι->Χρήμα-> Λινό)

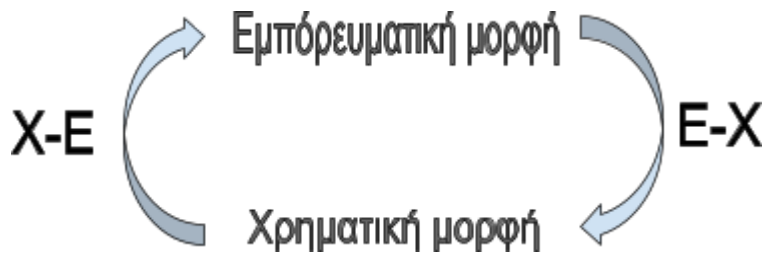
X-E: Αγορά ή τελική μεταμόρφωση

Επειδή το χρήμα είναι η αλλοτριωμένη μορφή όλων των άλλων εμπορευμάτων ,είναι το πλήρως εκποιήσιμο εμπόρευμα. Το γενικό ισοδύναμο φαίνεται πλέον ότι έχει τη μορφή της άμεσης ανταλλαξιμότητας, υπερβαίνοντας το ποιοτικό όριο(μπορεί να αγοράσει τα πάντα).Έτσι το χρήμα αντιπροσωπεύει και το τι έχουμε πουλήσει για να το αποκτήσουμε, αλλά και όλα εκείνα που μπορούμε να αγοράσουμε.Ωστόσο αναδύεται ένα ποσοτικό όριο,που τίθεται από τις τιμές.

Η τελική μεταμόρφωση ενός εμπορεύματος αποτελεί ένα σύνολο από πρώτες μεταμορφώσεις άλλων εμπορευμάτων(λινό -χρήμα-βίβλος.... βίβλος-χρήμα- ρακή). Οι δύο αντιθετικές αλληλοσυμπληρούμενες κινήσεις E-X και X-E ανακλούνται στους δύο αντιθετικούς οικονομικούς χαρακτήρες του εμπορευματοκατόχου που δρα και ως πωλητής και ως αγοραστής. Οι ρόλοι αυτοί είναι εναλλασόμενοι.

Η συνολική μεταμόρφωση του εμπορεύματος προϋποθέτει τέσσερα σημεία και τρία άτομα του δράματος. Αυτό συμβαίνει επειδή ο πωλητής στην πρώτη πράξη, είναι και ο αγοραστής στη δεύτερη.

Έχουμε άρα μία κυκλική πορεία εμπορευματικής μεταμόρφωσης.

Η αντίθεση που ενυπάρχει μέσα στο εμπόρευμα φαίνεται και σε αυτή τη κίνηση. Στην αφετηρία (E-X) είναι μη χρηστική αξία για τον κάτοχο του, στο τελικό σημείο (X-E) είναι χρηστική αξία για τον κάτοχο του.

Το χρήμα που μεσολάβησε αυτή τη διαδικασία λειτουργεί ως στερεός αξιακός κρύσταλλος, στον οποίο μεταμορφώνεται το εμπόρευμα. Κατόπιν διαλύεται ως απλή μορφή ισοδυνάμου του (καθώς έχει ολοκληρωθεί ο κύκλος της μεταμόρφωσης).

Η κυκλική πορεία την οποία διαγράφει η σειρά μεταμορφώσεων κάθε εμπορεύματος εμπλέκεται λοιπόν αξεδιάλυτα με τις κυκλικές πορείες άλλων εμπορευμάτων. Η συνολική διαδικασία παρασταίνεται ως **εμπορευματική κυκλοφορία**.

Κάπου εδώ ο Μαρξ, θέλει να αναδείξει τη διαφορά της εμπορευματικής κυκλοφορίας από την απλή ανταλλαγή προϊόντων. Δεν πρόκειται απλώς για μια τυπική διαφορά (E-X-E vs E-E), αλλά για ουσιαστική.

Έστω ότι

Εμπορευματοκάτοχος 1 -Εμπόρευμα Α

Εμπορευματοκάτοχος 2- Εμπόρευμα Β

Μετά την απλή ανταλλαγή έχουμε

Εμπορευματοκάτοχος 1- Εμπόρευμα Β

Εμπορευματοκάτοχος 2- Εμπόρευμα Α

Στην εμπορευματική κυκλοφορία δεν συμβαίνει σχεδόν ποτέ αυτό. Ο πρώτος εμπορευματοκάτοχος, αφού πουλήσει το εμπόρευμα Α (πχ λινό) θα αγοράσει το εμπόρευμα Β (πχ Βίβλος). Ο εμπορευματοκάτοχος 2 που πουλάει την Βίβλο δεν έχει καμία επαφή με το λινό ύφασμα, καθώς το μόνο που βλέπει από αυτό είναι την αλλοτριωμένη, απεκδυμένη μορφή του που εκφράζεται στο χρήμα. Κάθε κύκλος μεταμόρφωσης E-X-E προϋποθέτει προηγούμενες μεταμορφώσεις και οδηγεί σε μελλοντικές. Έτσι ο Μαρξ καταλήγει σε 2 συμπεράσματα:

1) Η εμπορευματική ανταλλαγή διαρρηγνύει τους ατομικούς και τους τοπικούς φραγμούς της άμεσης ανταλλαγής προϊόντων και αναπτύσσει το μεταβολισμό της ανθρώπινης εργασίας.

2) Έτσι αναπτύσσεται ένας **κύκλος κοινωνικά προσδιορισμένων φυσικών συναφειών** [*gesellschaftlicher Naturzusammenhänge*]

Ο Χαινριχ επιχειρεί να εξηγήσει ότι το πρώτο συμπέρασμα σχετίζεται με το υλικό περιεχόμενο της ανταλλαγής. Η συνεχής αλλαγή χεριών για τα προϊόντα, κάτι το οποίο συμβαίνει σε κάθε κοινωνία που χαρακτηρίζεται από τον καταμερισμό της εργασίας, είναι κάτι που συνεχώς αναπτύσσεται. Όσον αφορά τους ατομικούς παραγωγούς, αυτό σημαίνει

ότι αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των διαφορετικών προϊόντων που μπορούν να ανταλλάξουν. Ωστόσο, αυτή η μεταβολή πραγματοποιείται μέσα σε συγκεκριμένη κοινωνική συνθήκη: τα προϊόντα τους πρέπει να παράγονται ως εμπορεύματα. Αυτή η μορφή εμπεριέχει και το δεύτερο συμπέρασμα. Ο κύκλος αυτός είναι σημαντικό να επισημανθεί, ότι είναι ανεξάρτητος από τους δρώντες.

Όπως προαναφέρθηκε η εμπορευματική κυκλοφορία αναδύεται από ατελειωτους κύκλους μεταμόρφωσης εμπορευμάτων και ταυτόχρονα μετά την ολοκλήρωση κάθε κύκλου E-X-E αυτό που εξέρχεται είναι το χρήμα. Η διαδικασία της κυκλοφορίας δεν σβήνει ποτέ, το χρήμα δεν εξαφανίζεται αλλά επανακάμπτε εκ νέου, όπου αφήσει θέση κυκλοφορίας ένα εμπόρευμα.

Η κυκλοφορία αφιδρώνει συνεχώς χρήμα. Με αυτή τη πρόταση ο Μαρξ επιτίθεται στο δόγμα του Ζαν Μπατίστ Σε, που θεωρεί ότι η κυκλοφορία των εμπορευμάτων προϋποθέτει την αναγκαία ισορροπία των πωλήσεων και των αγορών. Ως διαμεσολαβητής της εμπορευματικής κυκλοφορίας-μέσο κυκλοφορίας- το χρήμα αποσυνδέει χρονικά την πώληση και την αγορά. “Κανένας δεν χρειάζεται να αγοράσει αμέσως γιατί έχει πουλήσει ο ίδιος”. Αυτή όμως η αποσύνδεση σημαίνει ότι το εμπόρευμα μπορεί να τεθεί σε διαθεσιμότητα είτε στην αρχική του μορφή (καμία πώληση) είτε στη μορφή του χρήματος (καμία αγορά). Σε επίπεδο καθημερινής πρακτικής, εάν πολλοί άνθρωποι ταυτόχρονα αποφάσιζαν να μην ξοδέψουν τα χρήματά τους, θα διακοπτόταν σημαντικά η κυκλοφορία των εμπορευμάτων, αυτά θα εμέναν στο ράφι και οι παραγωγοί θα δηλώναν χρεοκοπία για να τα ξεφορτωθούν.

*Είναι αλήθεια ότι η αγορά είναι το αναγκαστικό συμπλήρωμα της πώλησης αλλά εξίσου αλήθεια είναι ότι η ενότητα τους είναι μια ενότητα αντιθέτων.**

Αυτή η πολικότητα της αγοράς και της πώλησης και η πιθανή ρήξη τους, από τη μια εμπεριέχει τη δυνατότητα των εμπορικών κρίσεων και από την άλλη αντανakλά την ανταγωνιστική πολικότητα των καπιταλιστικών ταξικών σχέσεων εξουσίας.

Στη κριτική της πολιτικής οικονομίας επιτίθεται και στους οικονομολόγους που μειώνουν τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, στην απλή κυκλοφορία των εμπορευμάτων, κάτι το οποίο θα αναλυθεί αργότερα μέσα στον τόμο.

Στο τέλος του υποκεφαλαίου επιστρέφει στις ιδιομορφίες και αντιφάσεις της αξιακής μορφής με τις οποίες το ξεκίνησε. Αφού έδειξε πώς οι αντιφάσεις της αξιακής μορφής επιλύονται προσωρινά με τις λειτουργίες του χρήματος, καταλήγει με την κατάδειξη της όξυνσής τους εξαιτίας αυτών ακριβώς των λειτουργιών. Αυτό είναι το 2ο σημείο, που μπορεί να επέλθει η κρίση:

“Όταν η εξωτερική αυτονόμηση του εσωτερικά εξαρτημένου συνεχιστεί πέρα από ένα ορισμένο σημείο, τότε, επειδή είναι αλληλοσυμπληρωνόμενα, η ενότητα επιβάλλεται βίαια μέσω μίας-κρίσης. Η αντίθεση που είναι εμμενή στο εμπόρευμα μεταξύ χρήστη και της αξίας, μεταξύ ιδιωτικής εργασίας η οποία πρέπει ταυτόχρονα να παρασταίνεται ως άμεσα κοινωνική εργασία, μεταξύ ιδιαίτερης συγκεκριμένης εργασίας, η οποία ισχύει ταυτόχρονα μόνο ως αφηρημένη γενική εργασία, μεταξύ προσωποποίησης του πράγματος και

*Απόσπασμα από την Γαλλική έκδοση

εμπραγμάτωσης των προσώπων-αυτή η εμμενής αντίφαση αποκτάει στις αντιθέσεις της μεταμόρφωσης του εμπορεύματος στις αναπτυγμένες μορφές της κίνησής της".
(Η προσωποποίηση του πράγματος και η εμπραγμάτωση των προσώπων-> φετιχιστικός χαρακτήρας του εμπορεύματος)

Σε αυτό το σημείο λοιπόν,μιλάει για δυνατότητες κρίσεων.Το πως αναπτύσσεται αυτή η δυνατότητα πλήρως, είναι μία συζήτηση που προσπερνάει το αφαιρετικό επίπεδο της απλής εμπορευματικής κυκλοφορίας, αλλά ίσως μπορούμε να την διερευνήσουμε πλήρως εφόσον διαβάσουμε τους τόμους II και III του Κεφαλαίου μαζί με τους 3 τόμους, *Θεωρίες για την υπεραξία*.